

MDG

Program for Moss 2019-2023

Vår politikk bygger på å ta vare på hverandre, og å ikke ødelegge for dem som kommer etter oss. For å kunne gjøre dette må politiske avgjørelser bygge på fakta, medvirkning, kunnskap og åpenhet.

Vår tids største utfordring er klimaendringene og tap av artsrikdom og natur. Vi skal ta ansvar for, og svare på disse utfordringene med politikk som gjør en forskjell. FNs klimarapport (oktober 2018) mener vi må halvere våre utslipp av CO2 innen 2030. MDG Moss vil svare på denne utfordringen bl.a. ved å gjøre Moss kommune til «nullutslippskommune» innen 2023. Med dette programmet mener vi at vi viser politisk mot og vi har vist gjennom siste periode at vi gjennomfører politikken vi har gått til valg på.

Vi tilstreber å være ærlige og tydelige slik at vi er troverdige for våre velgere.

Innhold

Samferdsel	2
Jernbane	2
Riksvei 19 og fergetrafikk	2
Sykkel, gange og kollektiv	3
Godshåndtering på vei, jernbane og i Moss havn	3
Byutvikling og arealbruk	3
Næringsutvikling, arbeidsliv og landbruk	5
Helse, livsmestring og livskvalitet.....	6
Oppvekstmiljø, barnehage og skole.....	6
Kultur, idrett og frivillighet	7
Naturvern, dyrevern, kulturminnevern og friluftsliv	9
Kommunens drift, økonomi, administrasjon og demokrati	10
Tenk Nytt – stem Grønt	11

Samferdsel

Et av kommunens store fortrinn er lokaliseringen ved fjorden og samferdselsårene fra hovedstaden til utlandet. Dette gjør oss attraktive for næringslivet og byr samtidig på utfordringer for oss som bor her. Det er derfor viktig at trafikkløsningene sees i sammenheng med bomiljøene, næringslivets behov, jordvern, og miljøet på land og i fjorden. Moss og Rygge utgjør et område som i utgangspunktet passer godt for sykkeltransport, men tilretteleggingen for syklist er fortsatt for dårlig.

Biler drevet på fossil energi står fortsatt for en stor andel av klimagassutslippene i Norge. I tillegg gir biltrafikk stor forurensing av luft og lokalmiljø gjennom gasser, og svevestøv fra bildekk og veislitasje. MDG krever derfor en satsing på kollektivløsninger, sykkel og gange, og fortsatt satsing på en raskest mulig overgang til elektriske kjøretøy. Autonome el-busser på utvalgte ruter og Flex-tilbud (buss på bestilling) bør være en del av tilbudet. Det er derfor helt nødvendig med godt vedlikeholdte, sammenhengende sykkeltraseer som er oversiktlige, og trygge, med godt vedlikehold hele året. Det bør være kollektivfelt der dette er hensiktsmessig, slik at bussen har fordeler fremfor privatbilen. Vi vil jobbe for at mossinger skal slippe å være avhengig av å reise med bil som del av sitt daglige liv.

Moss vil få tre stasjoner og får en unik mulighet til å benytte banen som kollektivløsning – også lokalt. Vi må satse på god knutepunktutvikling med boliger og arbeidsplasser nær stasjonene for å redusere forurensende veibruk.

MDG er generelt opptatt av godt vedlikehold av eksisterende veier. Men vi vil unngå utbygging av veikapasitet som favoriserer privatbilisme fremfor kollektive løsninger på vei og bane.

MDG mener at å belaste hele Moss med bompenger er galt for å utvikle nye veiprojekt, og at RV19 bør betales over fergebilletten eller over statlig bevilgning. Vi mener samtidig at en rushtidsavgift kan være et aktuelt virkemiddel for å spre trafikken gjennom døgnet.

MDG støtter Moss Havns virksomhet tilpasset lokal industri og lokalt næringslivs behov. Havna skal ikke utvide sitt areal i Værila. MDG er opptatt av hvordan Værlebukta skal utvikles i fremtiden og MDG mener at hele området må sees i sammenheng, og vil i den forbindelse også vurdere arealbruken.

MDG Moss vil:

Jernbane

- ✓ Kvalitetssikre forslaget med jernbanestasjon på Myra. Vi ser at det antagelig er for sent å endre stasjonsplassering, men mener at det er så mange gode argumenter for en annen plassering (sentral plassering, skånsom byggeprosess, bedre godskapasitet, mulig hurtigtog videre til Sverige), at å ikke ha vurdert alternative løsninger er uansvarlig.

Riksvei 19 og fergetrafikk

- ✓ Fjerne fergetrafikken (RV19) gjennom Moss sentrum.
- ✓ At RV19 må bygges med så lite inngrep i by og natur som mulig, og vi ønsker primært en løsning med tunnel fra Kleberget til Årvoll.
- ✓ At området nær kanalen må bli fritt for ferge- og havnetrafikk.
- ✓ At fergene klargjøres for elektrifisering ved neste anbudsrunde.
- ✓ At det tilrettelegges for at alle skip, inklusive ferger, kan bruke landstrømanlegget i Moss havn.

Sykkel, gange og kollektiv

- ✓ At med unntak av sentrale trafikkårer skal bygatene anlegges slik at gående, syklende og kollektivtransport prioriteres foran biltrafikk. I bykjernen skal bilen være gjest på de gående og syklendes premisser.
- ✓ Videreføre og realisere sykkelplanen i neste kommunestyreperiode slik at det anlegges et sammenhengende hovedsykkelveinett som dekker hele Moss og Rygge.
- ✓ Utrede sykkel- og gangforbindelse mellom Krapfoss og byen, herunder også bro mellom Krapfoss og Nesparken.
- ✓ At det skal bygges gang-/sykkelbro over kanalen til Jeløy som er koblet til øvrig gang- og sykkelveinett. Frem til dette kan realiseres må dagens veibro også tilrettelegges for fortau, sykkel- og kollektivfelt.
- ✓ Ha kort ventetid på alle bussene.
- ✓ I fireårsperioden arbeide for rimeligere busskort for ungdom under 18 år.
- ✓ At kollektivfelt må etableres på hovedaksene for trafikk til og fra sentrum slik at bussen går forbi bilkøene.
- ✓ At bussavgangene fra jernbanestasjonen korresponderer.
- ✓ Ha sanntidsinformasjon på busstoppene som viser når neste buss kommer.
- ✓ At busstoppene skal ha leskur med benk.
- ✓ At busstilbudet må suppleres med Flex-buss, og autonome busser som går i utvalgte traseer.
- ✓ At parkering i sentrum fortrinnsvis skal skje i p-hus, med tilstrekkelige ladestasjoner for el-biler.
- ✓ Avgiftslegge heldagsparkering i sentrum, også for el-biler, og pengene skal brukes på å redusere prisen på kollektivtransport.
- ✓ At hovedregel for parkering i byens boligområder bør være kun parkering på egen tomt, og der det er skiltet for parkering, og ellers forbudt (slik som i Fredrikstad).
- ✓ At kommunen skal hjelpe borettslag med å legge til rette for ladning av elbil.

Godshåndtering på vei, jernbane og i Moss havn

- ✓ Arbeide for at den overordnede strategisk godstransport- og havneplanen for Oslofjordregionen legges fram og følges.
- ✓ At alle skip som ankommer Moss havn skal kobles til landstrøm.
- ✓ At kontainertransport mellom havna og innlandshavna på Vannem skal elektrifiseres og gå utenom rushtider.
- ✓ Ikke tillate sprengning av grunner i innseilingen til Moss havn.

Byutvikling og arealbruk

MDG Moss vil utfordre utbyggere, og kommunens planavdeling til å ta i bruk fremtidens løsninger og prinsipper for byutvikling, med vekt på byliv og livskvalitet. Planer skal gi føringer for en byutvikling med klare verdier knyttet til vann og natur, som er miljøvennlig og smart. Da får vi en triveligere og trygg by hvor barn, ungdom og voksne ønsker å oppholde seg. De siste 20 årene har det i Moss by blitt revet store områder, og nye prosjekter som

Fleischer brygge, Amfi, Glassverket, Petterson, Rosenvinge park m.fl er bygget opp. Ikke alt har vært vellykket. På grunn av bygging av jernbane og RV19 legges det opp til at det også i årene som kommer vil bli revet mye. Vi er i starten av Verket-utbyggingen, og videreutvikling av Kambo og Høyda. Det er også stor byggeaktivitet på Halmstad.

Framsente politikere sikret Oslomarka på 70-tallet ved å sette en markagrense som sikrer unike friluftslivskvaliteter for Oslo. Vi mener at tiden er inne for å gjøre tilsvarende grep for Moss. Vi vil derfor etablere markagrense og gi bymarkstatus for Nordre Jeløy og deler av Mosseskogen. På den måten sikrer vi friluftslivet i nærmiljøene og bevaring av artsmangfoldet.

For å sikre Norges selvforsyningsgrad skal dyrkbar mark ikke bebygges. Vedtatte planer som omfatter dyrket mark bør revurderes hvis mulig. Der dyrket mark likevel vedtas brukt til annet enn landbruk må det kreves flytting av matjord etter gjeldende anbefalinger og retningslinjer.

MDG i Moss vil:

- ✓ At ny kommuneplan viser helhetlige gode løsninger for boligbygging, sikring av bynatur, løsninger for energi, avfallshåndtering, samferdsel og arealbruk.
- ✓ Etablere «bymark» for Moss ved å etablere «markagrense» for Mosseskogen (Vardåsen og Kilsbakken) og Nordre Jeløy.
- ✓ At Moss skal være foregangskommune med krav til klimanøytrale materialvalg og energiløsninger i nybygg.
- ✓ At bykjernen, Kambo, Høyda og Halmstad må tilrettelegges for boliger, barnehager, butikker og arbeidsplasser. Slik vil flere kunne jobbe og bo med kort reisevei.
- ✓ At fortetting skal prioriteres langs viktige kollektivakser for å gi et bedre kollektivtilbud.
- ✓ At kommunen skal ha som målsetting at 5% av nybygde boliger skal være ikke-kommersielle-utleieboliger blant annet for å lette veien inn i boligmarkedet for unge i etableringsfasen.
- ✓ At ytterligere utbygging av boligkapasitet på Jeløy skal kun gjennomføres der persontransport ikke er bilbasert og det ligger godt til rette for sykkel, kollektiv og gange.
- ✓ Utrede å anlegge en ny bekk med park fra Vansjø - Flemminghjørnet gjennom sentrum ned til Fleischer brygge.
- ✓ At all offentlig prydplanting bør i størst mulig grad være spiselig og nyttig for folk og dyr, som f.eks pollinerende insekter.
- ✓ Gjøre Gernerparken tilgjengelig for byens befolkning.
- ✓ At byens parker tilrettelegges for aktiviteter som urbant landbruk, parselhager, dyrkingskasser, lek, hundeluftegårder, vannbaserte aktiviteter, klatreparker og sitteplasser.
- ✓ At Rundhuset, Speiderhuset og Mossehallen skal danne et godt utgangspunkt for å tilby aktiviteter og opplevelser som øker kunnskap om livet i og ved Vansjø.
- ✓ Styrke sentrum på bekostning av Mosseporten kjøpesenter for å redusere bilbruken. Vi vil derfor fortsatt være motstandere av vinmonopol på Mosseporten.
- ✓ Videreføre «Blå Flagg» satsingen på kommunens strender.
- ✓ At kommunen skal hjelpe småbåthavnene til å sertifiseres som «Grønn Marina». Det vil for eksempel si å gi tilgang til skrogvaskemaskin som erstatter bruk av bunnstoff.

Næringsutvikling, arbeidsliv og landbruk

Et bærekraftig lokalsamfunn trenger arbeidsplasser i et velfungerende næringsliv. MDG vil gjerne stimulere til at flest mulig av de som bor i vårt område også kan jobbe her. Kommunen organiserer sin næringslivssatsing i dag gjennom Mossregionens Næringsutvikling (MNU). Vi vil at MNU skal innrette sin satsing i en grønnere retning. Kommunen må sikre tett og god kontakt med næringslivets aktører, og legge til rette for effektiv og forutsigbar saksgang. Kommunen skal videre stimulere til utdanningen av faglærte fordi disse er en viktig ressurs i lokalt arbeidsliv.

Østfold er et av landets aller beste jordbruksfylker, både ved naturgitte forutsetninger med godt klima og mulighet for et stort mangfold av landbruksprodukter. Våre lokale bønder har høy kompetanse og de er svært innovative. Vi har flere store varemottaks- og videreforedlingsbedrifter for landbruksprodukter i vår region. Landbruksbasert næring som opplevelsesnæring og grønn omsorg bør stimuleres og utvikles videre.

Generelt vil en kommune som er god å bo i for alle være et attraktivt sted å drive næring. Vi ønsker å sørge for at kommunen slik gir grunnlaget for et næringsliv som ønsker å drive innen naturens tålegrenser og gi aktivitet og arbeidsplasser i vår region.

MDG i Moss vil:

- ✓ At «fremme lokalt næringsliv» skal inngå som del av kriteriene ved kommunale innkjøp. Slik vil kommunalbudsjettet være del av den lokale drivkraften for næringsutvikling.
- ✓ At kommunen skal basere sin innkjøpspraksis på etablerte sertifiseringsordninger som Svanemerke, Fairtrade, Debio, Miljøfyrtårn, osv.
- ✓ At kommunen skal stimulere til bildeling og el-sykkel deling, ved at kommunens egne biler og el-sykler kan inngå i en delingsordning.
- ✓ Etablere gratis wifi-områder i sentrum/kommunen, i samarbeid med private aktører.
- ✓ At kommunen skal etablere et gründerfond / næringsutviklingsfond.
- ✓ At kommunen skal stimulere mangfoldet i landbruket ved å kjøpe tjenester som grønn omsorg, lokalprodusert mat og opplevelser.
- ✓ At alle nye kommunale bygg skal bygges med BREAM sertifisering (BREEM er en miljøstandard for bygg).
- ✓ Det skal stilles krav om fossilfrie / Svanemerkede kommunale byggeplasser.
- ✓ At Moss skal være topp 50 i NHOs kommunerangering for næringslivet.
- ✓ Innføre kommunal støtte for etablering av solenergi på tak og utskifting til rentbrennende ovner.
- ✓ At kommunen skal kreve at ledige lokaler i sentrum skal stilles tilgjengelig for Pop-up shops, og midlertidige forretningskonsepter og aktiviteter.
- ✓ At Movar skal styres etter et mål om å være nullutslippsvirksomhet innen 2040. Blant annet vil vi ha forsøk med produksjon av biokull (som karbonfangst). Og vi ønsker sikrere håndtering av hage/park-avfall innen 2020, for å sikre oss mot spredning av svartlistede arter.
- ✓ Fortsatt ha søndagsfri for butikkpersonalet.
- ✓ At kommunen skal legge til rette for gjenbruk av bygningsdetaljer ved riving og endring av kommunale bygg. At opplevelsesnæringen styrkes basert på lokale ressurser.
- ✓ Verne matjorden i Rygge og Moss for matproduksjon, og vurdere regulering av ferdigplentproduksjon og annen bruk av matjord til «ikke matproduksjon»
- ✓ Ønske Politihøgskolen eller tilsvarende utdanningstilbud hjertelig velkommen til Moss!

Helse, livsmestring og livskvalitet

De Grønne jobber hardt for et samfunn folk blir friskere av å leve i. Gode sosiale forhold, sunn samferdsel, lite miljøgifter, rik tilgang til natur og kultur samt en fremtid å tro på bidrar til god livskvalitet. Mye kan forebygges og behandles, men sykdom og utfordringer er normalt i livet. Med helsehjelp, støtte, aksept og tilrettelegging kan mennesker leve godt også med det som ikke lar seg helbrede.

De fleste i Moss lever gode liv, med god helse. Den er likevel ulikt fordelt, og forskjellene øker. Det store flertallets suksess gjør at de som faller utenfor, faller ekstra hardt. Selvmord og overdoser er den hyppigste dødsårsaken i Norge, i alderen 15 til 49 år. Medie- og reklameskapt forventning til hva et perfekt liv og en perfekt kropp er, får mange til å tvile på om de er bra nok. Kjapp mat og komfortable hverdager truer manges helse. Dette vil vi endre.

Aldersbetinget slitasje og sykdom øker i en aldrende befolkning. Prestasjonsjaget belaster de unges psykiske helse. Helsevesenet må derfor fungere helhetlig og i sammenheng fra forebygging til spesialisthelsetjeneste og fra fødsel til død, med livskvalitet som rettesnor. Vi vil gi liv til dagene, mer enn bare å legge dager til livet.

Kropp og psyke henger uløselig sammen. Vi vil jobbe for et mer varmhjertet samfunn der sosiale nettverk og aktiviteter på tvers av alder og funksjonsevne bidrar til å forebygge lidelser og redusere behovet for offentlig hjelp. Vi vil involvere innbyggerne og vise fagfolkene tillit, og bidra til utstrakt samarbeid på tvers av sektorer og kommuner.

Det er utfordrende å rekruttere og beholde helsepersonell i kommunale helse- og omsorgstjenester. Flere skoler mangler helsesøstre, leger og fysioterapeuter.

Frivilligheten i Moss yter stor innsats på mange områder, og bidrar slik til manges livskvalitet. Hjelperne selv opplever å få gi et meningsfylt samfunnsbidrag. De Grønne støtter det frivillige arbeidet og vil synliggjøre de frivilliges rolle.

MDG i Moss vil:

- ✓ At Moss kommune skal være foregangskommune for smart teknologi innen helse og omsorg for å frigjøre tid til kontakt mennesker imellom.
- ✓ At helse- og omsorgsinstitusjoner ikke driftes av kommersielle selskap, men av kommunen eller ideelle organisasjoner.
- ✓ At minst 30 % av råvarene som kjøpes inn til sykehjem i kommunen skal være økologiske, og kjøpes fra lokale leverandører når mulig. Det bør tilstrebes høy andel vegetabiliske råvarer, matglede og gode måltidsopplevelser.
- ✓ At det etableres minst en ny sansehage, og at alle sykehjem får husdyr, f.eks. hund.
- ✓ At kommunens bo- og serviesenter, helsehus og sykehjem skal sertifiseres som «Livsgledehjem».
- ✓ At krav til rapportering som ikke fremmer omsorgsarbeid reduseres til fordel helsearbeideres tid til å utøve sitt fag og å være til stede for menneskene de er satt til å hjelpe.
- ✓ At parker og grønne byområder tilrettelegges for lek, mosjon og spill, samt gode liv, også for insekter.
- ✓ At bymarka, parker og nærnaturen legges til rette slik at grupper som sjelden eller aldri drar på tur tar den i bruk: Innvandrere, eldre og mennesker med nedsatt funksjonsevne. Sykkel-, svømme-, skikurs samt sopp- og bærturer er aktuelle aktiviteter.
- ✓ At kommunen legger til rette for gratis utlån av ski, sykler og annet aktivitetsutstyr.

- ✓ At det legges fortsatt godt til rette for dugnadstiltak for strandrydding.
- ✓ At arealer i byen skal tilrettelegges for "urbant landbruk" som for eksempel dyrkningskasser.
- ✓ At spredning og misbruk av rusmidler forebygges.
- ✓ At sykefraværet i kommunal virksomhet reduseres, gjennom tiltak rettet mot organisering, arbeidsmiljø og arbeidsbelastning samt rekruttering.

Oppvekstmiljø, barnehage og skole

Kunnskap om hvilke faktorer som må være tilstede for å skape gode oppvekstmiljøer må ha en sentral plass i planleggingen og utviklingen av Moss. Ett begrep av stor betydning for barn er opplevelsen av trygghet. Det å føle seg trygg i nære relasjoner, i nærmiljøet, i barnehagen, på skoleveien, i skolen og i skolegården er av stor betydning for barns utvikling. Trygghet er grunnleggende for å stimulere barns utforskertrang og læringslyst.

Barnehagene skal ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling. MDG mener at barnehagen er viktig for barns oppvekst og vil styrke barnehagen som et sted for fri lek og læring innen kultur, natur og mangfold. Barnehagen skal være med på å legge grunnlaget for et godt liv og livslang læring. Ansatte i barnehagen er viktige forvaltere av barnas utvikling og hverdagsliv. Dette betinger tilstrekkelig antall og faglig kompetent bemanning i barnehagene og gode arbeidsvilkår for personalet. Barnehagen bør ligge i barnas nær-område og barna skal få være i tett kontakt med barnehagens omgivelser, nærnatur, andre institusjoner og miljøer i nærheten.

Gode offentlige skoler skal være hjørnesteiner i skolesystemet og tilby både pedagogisk mangfold, lek, læring og tilrettelegging for det enkelte barn. Nærskoleprinsippet er et viktig utgangspunkt for at barn med ulik bakgrunn og funksjonsnivå kan møtes, lære å forstå og respektere hverandre. Skolene må ligge i barnas nærområde, i gangavstand med et trafikkbilde som gjør dette trygt. Skolene bør ha et utemiljø med skolehage og uteområder for undervisning og fri lek og mye praktisk rettet undervisning. En trygg skolehverdag for elevene er avhengig av tilstrekkelig voksenbemanning. I tillegg til lærere mener MDG at f.eks miljøarbeidere, barne- og ungdomsarbeidere og vaktmestere kan være ressurspersoner i skolen.

MDG i Moss vil:

- ✓ Etablere et mattilbud til barnehagene som er basert på økologisk- og lokalprodusert sunn mat.
- ✓ Inkludere tilberedning av måltidene som en integrert del av hverdagen i barnehagen og SFO, og gi økt bemanning for å gjøre dette.
- ✓ At timeplanen skal inneholde en time daglig aktivitet, variert mellom fysisk og kulturelt formål.
- ✓ At på 1. til 4. årstrinn skal kommunen sørge for at den tilpassede opplæringen i norsk og matematikk bla. innebærer særlig høy lærertetthet, og spesielt rettet mot elever med svake prestasjoner i lesing og regning.
- ✓ Gi elevene fra og med femte klasse muligheten til å velge mellom valgfag som praktiske- og estetiske fag eller fordypning i språk og realfag.

- ✓ At skolen skal styre bruken av sosiale medier i skoletiden.
- ✓ Evaluere og evt utvide forsøkene med leksefri skole. Dersom leksefri skole ikke innføres må skolen tilby leksehjelp for å støtte elevens læringsarbeid og følelse av mestring. Leksehjelpen skal medvirke til å utjevne sosial ulikhet i opplæringen.
- ✓ At alle ungdomsskolene skal gi tilbud om arbeidslivsfag som alternativ til 2. fremmedspråk.
- ✓ Styrke pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) slik at de kan hjelpe skolen både med individrettet arbeid og systemarbeid.
- ✓ At de tverrfaglige temaene Folkehelse & livsmestring, Demokrati & medborgerskap og Bærekraftig utvikling blir gjennomgående i alt arbeid på skolen.
- ✓ Fjerne krav til rapportering som ikke fremmer læring. (Rektor skal være skoleleder, ikke kommuneadministrasjonen forlengede byråkrat).
- ✓ Skolene i Moss skal ha tilbud om minst ett måltid pr dag.
- ✓ Løfte frem skolen som en arena for tidlig innsats mot utenforskap, dårlig helse og lav deltakelse.
- ✓ Øke bruk av nærnatur og kontakt med dyr og andre nærliggende miljø og institusjoner, både for skoleelever og barnehagebarn.
- ✓ Gjennomføre prøveordning med Grønt Flagg-skole (Eco-school) og at skolene i Moss skal ha tilgang til skolehage/dyrkingsmuligheter.
- ✓ Bruke våt/tørre drakter i undervisningen både i biologi og kroppsøving for å bli trygg i vannet og lære om livet i vannet.
- ✓ Styrke skolen som forvalter av vår felles kultur, blant annet gjennom Den naturlige skolesekken og Den kulturelle skolesekken.
- ✓ Styrke satsingen på fritidsklubber for barn og unge da de bidrar til hyggelig sosialt liv, kontakt med andre med samme interesser, og verdifull kontakt med engasjerte voksne.

Kultur, idrett og frivillighet

Vi vil legge til rette for at mestring, opplevelser, omsorg, skaperkraft og positiv aktivitet sammen med andre skal være viktige ingredienser for å bidra til livsglede, livslæring og dermed økt livskvalitet. Vi vil bruke kultur, idrett og frivillighet til å skape flere møteplasser mellom generasjonene.

Moss er og skal være en kulturby med gode arenaer og utøvere innen både teater, musikk og kunst. Moss bygger nå et flott kulturhus og black box, og vi ser frem til at både scenekunst, musikk og annet kulturliv får plass her. Det er viktig å legge til rette for mange ulike brukere, både kommersielle og amatører.

Kommunal støtte til idrett skal primært rettes mot breddeidretten. Det er viktig at kommunen vedlikeholder godt investeringene i anleggene som er bygget. Vi vil ikke bygge flere kunstgressbaner basert på gummigranulat. Etablerte baner må sikres mot mikroplastavrenning. Baner som ikke lar seg sikre på en god måte må få fjernet granulatet.

Moss har et rikt «mylder» av frivillige, lag og foreninger, som bidrar med alt fra støtte til pårørende med demens og vennsbyer i andre land. Det frivillige arbeidet som utføres har stor verdi, både for dem som bidrar med arbeidet og for dem som mottar hjelp, støtte eller informasjon. Frivilligheten er en ressurs for samfunnet som genererer uvurderlige verdier.

MDG i Moss vil:

- ✓ Arbeide for alternativer til gummigranulat på kunstgressbaner.

- ✓ At barn i lavinntektsfamilier skal sikres muligheten for gratis deltagelse i kulturskolen og teatergrupper.
- ✓ Opprette flere tilbud som er særlig innrettet mot å inkludere og integrere (1) nyankomne til landet, (2) barn og unge i lavinntektsfamilier, (3) funksjonshemmede og andre med særlige behov.
- ✓ At byens kor og korps skal tilbys gratis og gode øvingslokaler.
- ✓ At det skal tilrettelegges og stimuleres til at flest mulig barn og unge skal bruke mulighetene i naturen i sitt sports- og idrettsliv. Sykkel- og ridestier, klatrevegger, skiløyper og annet løypevedlikehold er viktige tiltak. Vi vil utrede hvilke nye muligheter som kan utvikles.
- ✓ At det skal settes av kommunale midler som ulike aktører kan søke på for å tilby kulturopplevelser
- ✓ Ikke tillate bevegelig reklame i byen som kan skape kroppspres og stress for barn og unge.
- ✓ At kommunen skal være aktiv ved å bidra med kulturscener, arrangementer og samarbeide tett og aktivt med byens øvrige kulturliv.
- ✓ Sikre stillingen som frivillighetskoordinator som skal tilrettelegge for frivillighetens muligheter for prosjekter, samarbeid og tilretteleggelse.
- ✓ Styrke «Frivillighetens hus» som kraftsenter for alt frivillig arbeid i kommunen.
- ✓ At kulturskolen skal fortsatt utvikles ved å gjøre tilbudet tilgjengelig for alle som vil uavhengig av foresattes økonomiske, sosiale og kulturelle bakgrunn. Kulturskolen skal gi både breddeundervisning og et spisset tilbud til elever med særlig motivasjon. Det skal legges bedre til rette for elever med funksjonsnedsettelse.

Naturvern, dyrevern, kulturminnevern og friluftsliv

Tap av arter og klimaendringene er regnet som vår tids to store miljøutfordringer. Arter tapes hovedsakelig ved at arealbruken endres og leveområdene forsvinner. Dette er ikke bare noe som skjer langt borte, men angår alle lokalsamfunn over hele verden. Lokalt må vi alle bli flinkere til å ta vare på våre viktige naturområder. Moss kommune har store naturverdier med sin variasjon i naturtyper med ulike skogstyper, kulturlandskap, fjord og ferskvann. Vi har et unikt biologisk mangfold å forvalte i en rekke vernede- og ikke-vernede naturområder.

Moss har mange kulturminner fra jernalderlandsby i Rygge og Værne kloster til nyere kulturminner som bygårder og herregårdslandskap på Jeløy. Kulturminnevern er viktig for å ta vare på vår historie og identitet, og vi vil derfor prioritere kulturminnevern.

Det viktigste friluftslivet er det vi utøver i våre nærmiljøer. Det er derfor viktig å sette av store gode områder for å sikre også fremtidig friluftsliv og rekreasjon. Moss by vokser nå raskt, og vi mener derfor det er riktig tidspunkt å definere to store bymarksområder – Nordre Jeløy og Mosseskogen.

Det er et ubrukt potensial for opplevelser og økt lokal kulturbevissthet som kan hentes ut ved å tilrettelegge mer med kultur- og naturstier rundt i kommunen.

Søppelkasser, og plastplukkestatjoner er viktige bidrag for å holde det så ryddig og pent som mulig.

MDG i Moss vil:

- ✓ Etablere marine reservat med lokal fredning av hummer.
- ✓ At kommunen skal utarbeide en plan for restaurering av natur. Planen skal se på muligheter for re-etablering av tapt biomangfold, og inneholde forslag til skjøtelsesplaner for kulturlandskap, strandsoner, våtmarker, veikanter og offentlige grøntområder samt marine arealer under vann.

- ✓ At naturtypekartlegging og forekomster av rødlistede arter skal vektlegges tungt ved forslag om arealbruksendring.
- ✓ Sikre åletrappa i Mossefossen og at det fortsatt skal arbeides med restaurering av sjøørretbekker.
- ✓ Sørge for at planbestemmelser inneholder krav om at det skal kartlegges forekomster av svartelistearter slik at disse ikke spres rundt ved transport og deponering av jordmasser.
- ✓ Støtte dyrebeskyttelsens innsats for eierløse dyr, ved deres kampanjer for merking, sterilisering og omplassering.
- ✓ Øke tilretteleggingen av området ved Mossemarka for aktiviteter som terrengsykkel og hest.
- ✓ At det etableres flere hundeluftegårder i parker, langs turveier og ved turmål, som et sosialt og helsefremmende tiltak for både hunder og folk.
- ✓ At veisalt skal brukes minst mulig.
- ✓ Fortsette kommunen sin praksis med å redusere sprøytemiddelbruk til et minimum og helst kun til bekjempelse av svartlistearter.
- ✓ At snø skal ikke dumpes i fjorden, men deponeres forsvarlig.
- ✓ Støtte og legge til rette for økt besøk i friluftslivsområder ved å etablere fasiliteter som toalett, grillplasser, avfallshåndtering osv.
- ✓ Tilrettelegging i by-(nære) områder for nærturer med sitteplasser, skilting, og vintervedlikehold etter prinsippet om "blågrønne korridorer"
- ✓ Forsterke dialogen mellom kommunale myndigheter, grunneiere og brukerorganisasjoner i nærnaturen.
- ✓ Stimulere til bruk av ordningen med frivillig vern av skogsområder.
- ✓ Sikre Vansjø med hensyn til tilgjengelighet, biologisk mangfold, vannkvalitet med mer.
- ✓ Tilrettelegge for at naturopplevelser er en viktig del av integreringsarbeidet for nye nordmenn.

Kommunens drift, økonomi, administrasjon og demokrati

Kommunen skal ikke drive eiendomsutvikling som krever investering av kommunale midler i risikoprojekter. Engasjement i prosjekter som Sjøsidan AS mener vi kan medføre en vanskelig dobbeltrolle for kommunen som både reguleringsmyndighet og økonomisk interessent. Dette kan medføre problemer med roller og habilitet. Kommunens engasjement i aksjeselskap, kommunale foretak og interkommunalt samarbeid skal være preget av fornuftig forvaltning av kommunens verdier og oppgaver samt styringsmulighet for å følge opp krav til klima- og miljøvennlige løsninger for å oppnå nullutslippsmålet.

MDG i Moss vil:

- ✓ At kommunens klima- og miljøplan skal inneholde klimabudsjett, slik at reduksjonen i utslipp følges tett og vi får en løpende oppfølging av nullutslippsmålet (tertialrapportering).
- ✓ At klimabudsjettet primært skal gjelde for kommunale utslipp, men også tilpasses til å følge utviklingen og bestemme tiltak for å få ned utslipp i kommunen for øvrig.
- ✓ Videreføre kommunens satsing på «Grønn kommune» med minimum 2 hele stillinger, som også skal følge opp kommunens klimaregnskap og budsjett, både for kommunal virksomhet men også for kommunen som helhet.
- ✓ At alle politiske vedtak skal fortsatt vurderes ut fra effekt på klima og miljø, samt vurderes i forhold til klimabudsjettet.
- ✓ At den pensjonsordningen kommunen kjøper tjenester av investerer i grønne etiske fond.

- ✓ Innføre minst ett forsøk med 6-timers dag i kommunen, og se på andre muligheter for å velge kortere arbeidstid.
- ✓ Bekjempe ufrivillig deltidsstillinger.
- ✓ At kommunen skal bidra til bildelingsordninger, og kommunens biler skal vurderes inkludert.
- ✓ Øke antallet el-sykler i til utlån, og sykkelordning vesentlig.
- ✓ At alle kommunale biler skal være elektriske innen 2023.
- ✓ At anleggsmaskiner i kommunalt eie skal byttes til elektrisk etter som teknologien blir tilgjengelig.
- ✓ Gi fortsatt støtte til skifte til rentbrennende ovner.
- ✓ Ha utredet om det skal gis et kommunalt tilskudd for å bygge ut solenergianlegg slik de har gjort bl.a. i Oslo.
- ✓ At kommunen skal tilrettelegge og veilede borettslag som vil tilby lading av el-bil.

Tenk Nytt – stem Grønt.

Vi er et nytenkende, modig og blokkuavhengig politisk parti med hovedfokus på miljø.

Vi vil i utgangspunktet samarbeide med alle, men har erfart i siste periode at FrP står langt unna oss. Vår støtte vil gå til de som har tatt høyde for miljø og bærekraft. Vi velger for miljø og en god fremtid i solidaritet med dem som kommer etter oss.

Vi våger å si høyt hvor mye det haster å bli et klima og miljøvennlig samfunn, og vi forteller hvordan vi skal få det til!

Vi har ikke arvet jorden av våre foreldre men lånt den av våre barn.